

BAS KUNSTLER SCHRIJFT

We maken ons werk in het handwerklokaal.
Johan, Kim, Michael

Soms lag er een briefje met een vraag:

Mogen we tijdens de middagpauze gaan sjotten op het voetbalveldje?
N., N., N.

Heel leuk waren de korte conversaties via de werkschriften. Schreef ik bijvoorbeeld in de marge of onder het werk:

Héél mooi gedaan, Laurien, maar ik heb toch één fout gevonden.
Zoek ze maar eens.

Dan vond ik later als reactie bijvoorbeeld:

Beste MC, ik heb ze gevonden!

Maar was ze niet verbeterd (want dat had ik niet gevraagd).

Brieven schrijven?

Als het echt nodig is en er zich gelegenheden voordoen om een brief te schrijven en te versturen, bijvoorbeeld ter gelegenheid van een uitwisseling met een andere school, kun je aandacht besteden aan de vereisten waaraan een brief moet voldoen. Maar als er geen gelegenheid is, laat het dan; het zou al te kunstmatig en te geforceerd zijn om het dan wel te doen. Dit geldt ook voor e-mails en andere correspondentie.

5. DICTEE

Naast het creatieve schrijven en het kopiëren van teksten zijn er de dictees om de spelling te oefenen. Maar met dictees kun je meer bereiken dan alleen maar foutloos leren spellen, je kunt er ook inhoud aan geven door zinvolle teksten te gebruiken. Zo kun je rekendictees geven, waarmee je zowel spelling, begrijpend lezen als rekenen oefent. Je kunt in de lessen wereldoriëntatie de inhoud van de les samenvatten in een dictee. Je kunt naar aanleiding van een spellingprobleem

waarmee een kind tijdens het creatieve schrijven geconfronteerd werd, een dictee geven waarin dit probleem voorkomt, nadat je het in de klas behandeld hebt.

Er zijn verschillende dicteevormen mogelijk.

Dictees voor het oefenen van de auditieve analyse gecombineerd met visuele synthese.

Dit zijn dictees ter ondersteuning van het leren lezen.

In de eerste klas heb je de dictees waarbij kinderen een letter moeten herkennen in een woord dat de leerkracht opgeeft. Bijvoorbeeld:

- Schrijf de letter op van de eerste klank die je hoort in het woord *vis*.
- Schrijf de letter op van de laatste klank die je hoort in het woord *appel*.
- Schrijf de letter op van de middelste klank die je hoort in het woord *man*.
- Schrijf de letter op van de tweede klank in het woord *molen*.
- Schrijf de letter op van de voorlaatste klank in het woord *auto*.

Geef je het dictee op deze manier, dan noteren de kinderen de letters V, L, A, O en T en heb je alleen gewerkt rond de auditieve analyse.

Maar je kunt deze werkwijze koppelen aan visuele synthese door letters te kiezen die een nieuw woord vormen. Daarvoor laat je de letters naast elkaar noteren van links naar rechts.

Zo krijg je bijvoorbeeld het volgende dictee:

- Schrijf de letter op van de laatste klank in *doos*.
- Schrijf de letter op van de eerste klank in *aardbei*.
- Schrijf de letter op van de middelste klank in *opa*.
- Welk woord heb je nu geschreven? *SAP*.

Door de drie letters uit het dictee samen te voegen tot het woord *sap* heb je de kinderen een oefening over visuele synthese voorgeschoteld.

Geef je in de eerste klas elke dag een drietal dictees zoals hierboven, dan ondersteun je het leren lezen in hoge mate. In het eerste trimester schrijven de kinderen de letters in kapitalen en vanaf het tweede trimester kunnen de kinderen die het verbonden schrift beheersen, de letters onderling verbinden waardoor ook een duidelijker woordbeeld ontstaat.

Dictee van woordenreeksen

Vanaf het tweede of derde trimester in de eerste klas kun je dagelijks een korte woordenreeks dicteren. Daarvoor gebruik je zelfstandige naamwoorden in het meervoud en werkwoorden in de noemvorm (of in de 1e of 2e of 3e persoon meervoud, met het voornaamwoord erbij) en verbogen bijvoeglijke naamwoorden en bijwoorden, die je achteraf tot een (zeer) kort verhaaltje kunt verwerken. Waarom in het meervoud en in de verbogen vorm? Omdat de woorden een gelijkaardige uitgang hebben – de tweede lettergreep is, met kleine variaties, bijna steeds dezelfde – en sluit aan bij het leren lezen van tweelettergrepige woorden zoals beschreven is in het boekje *Bas Kunstler begint te lezen*. Maar zoals steeds hoeft je niet helemaal consequent te zijn: je mag er gerust enkelvoudige woorden en niet-verbogen woorden tussen zetten. Hoe meer variatie, hoe beter voor de concentratie.

Je dicteert bijvoorbeeld de volgende woorden:

kippen (of 4 kippen)
nesten (of 2 nesten)
eieren (of 12 eieren)
ze vallen
witte

Het verhaaltje kan dan als volgt klinken: *De (4) witte kippen lieten hun (12) witte eieren in de (2) nesten vallen. En wat gebeurde er dan?*

Het antwoord mogen de kinderen verzinnen, waardoor je een prettig, kort en liefst een beetje chaotisch klasgesprek krijgt.

Naast woorden eindigend op *-en*, kies je ook woorden die eindigen op *-er*, zoals moeder, vader, bakker, wekker, wever e.a.

Hoe dicteer je een woordenreeks?

1. Je schrijft de woordenreeks op het bord en laat ze door de kinderen lezen. Je wijst op de speciale schrijfwijze van enkele woorden. In de reeks hierboven vallen de dubbele medeklinkers op. Die woorden kun je oefenen door ze zo te spreken dat de klemtoon duidelijk op de eerste lettergreep valt. Dit kun je combineren met een klap of een stap of een woodblock. Het woord eieren vergt ook aandacht. Eén of twee aandachtspunten per woordenreeks is voldoende. Je maakt nooit een reeks waarin slechts één aspect van de spelling aan bod komt, want dat verlaagt de concentratie.

- Je kunt de woordenreeks ook een dag op voorhand op het bord zetten.
2. De kinderen schrijven de woorden over op een oefenblaadje (bv. A6-formaat). Je kunt dit eenmaal, tweemaal of driemaal laten doen als je extra wilt laten oefenen en zeker wilt zijn dat de kinderen weinig of geen fouten zullen maken tijdens het dictee. Dit oefenen kun je ook de dag vóór het dictee doen.
 3. De kinderen draaien hun oefenblaadje om en op de achterzijde schrijven ze eerst hun naam bovenaan en vervolgens de woorden die je dicteert. Als je de volgorde van de woorden wijzigt, verhoog je de aandacht. Je kunt ook een nieuw blaadje geven als je oefenblaadjes maakt van papier dat reeds aan één zijde bedrukt of beschreven is.
 4. Zijn alle woorden genoteerd, dan geven de kinderen hun blaadje door aan een ander kind dat controleert en de fouten aanduidt. Dit kind schrijft onderaan zijn naam.
 5. Je verzamelt de blaadjes.
 6. Op een later moment – bijvoorbeeld als de kinderen aan het werk zijn tijdens de individuele verwerking – kijk je de dictees na. Als er een fout niet aangeduid is, laat je het kind dat de controle heeft uitgevoerd bij je komen en bespreek je kort de fout.

Waarom moet het kind dat gecontroleerd heeft bij je komen en niet het kind dat de fout gemaakt heeft? Omdat deze activiteit samen met de controle uitgaat van het cognitieve. Schrijven is een motorische, kunstzinnige activiteit; nakijken of controleren is een cognitieve activiteit en het is altijd gemakkelijker om het werk van een ander met een kritische blik te bekijken dan het eigen werk. Wie niet kritisch genoeg gekeken heeft, geeft blijk van een tekort aan kennis of inzicht en kan dus best wat hulp gebruiken. Omdat iedereen het werk van een ander nakijkt en al eens over een fout heen kijkt, komt iedereen aan de beurt voor een individuele opfrissing van de spelling.

7. De fout gespelde woorden extra laten schrijven na het dicteren (bijvoorbeeld driemaal het woord correct laten schrijven) heeft weinig zin en laat ik dus ook nooit doen. Het is veel zinvoller dat het kind me uitlegt waarom een woord fout gespeld is.

Je houdt er rekening mee dat kinderen in de eerste en tweede klas nog geen spellingregels leren. Bij deze dictees gaat het dus hoofdzakelijk om de nabootsing. Als je achteraf de fouten bespreekt, kun je individueel wél aangeven welke spellingregel er gehanteerd moet worden. Voor intelligente kinderen is dit zinvol, voor trager ontwikkelende kinderen kun je blijven uitgaan van het correcte voorbeeld en van de spellingautoriteit: het woord wordt op deze manier geschreven omdat dit nu eenmaal zo overeengekomen is: *'De grote mensen (volwassenen) schrijven het zo'*.

Woordenreeksen dicteren om spelling te oefenen. Bijvoorbeeld met woordpakketten.

Ik heb in verschillende scholen gezien dat leerkrachten er streng de hand aan houden om minstens één- of tweemaal per week een woordpakket thuis te laten inoefenen. In de hogere klassen van de lagere school gaat het dan om reeksen woorden met een specifieke spellingmoeilijkheid en dikwijls gaat het om leen- of bastaard- of vreemde woorden. Omdat dit reeksen van woorden zijn die meestal niet in de context van de gewone lessen passen, kun je ze maar beter niet oefenen en dicteren. Pas als er in de lessen zulke woorden – al dan niet toevallig – aan bod komen, maak je gebruik van zulke woordpakketten of stel je zelf een pakket samen. Dit biedt de gelegenheid om er inhoudelijk mee aan het werk te gaan. Als er een verkeerspark is, waar de kinderen gaan oefenen onder toezicht van de politie, kun je een woordenrij maken waarin bijvoorbeeld de woorden politie, pollutie, positie, vakantie, projectie, democratie, relatie, rotatie, optie, advertentie, animatie, amputatie, collectie, oriëntatie, e.a. voorkomen. Je kunt er boeiende klasgesprekken mee opzetten, er korte opstellen mee laten maken en dictees over geven. Maar net zo goed kun je de kinderen in een woordenboek of op internet op zoek laten gaan naar de betekenis en waarom bepaalde woorden wel of niet in de actualiteit voorkomen. In de aardrijkskundeles kom je vast en zeker woorden als rotatie en oriëntatie tegen naast het actuele woord pollutie, waar dringend iets aan gedaan moet worden; niet aan het woord maar aan wat het woord oproept.

Teksten dicteren

In de loop van de tweede klas en zeker vanaf de derde klas kun je teksten waarin je bepaalde spellingproblemen verwerkt, dicteren. Je kunt op de volgende manier te werk gaan.

1. De tekst staat minstens één dag van tevoren op het bord, of je hebt hem gekopieerd en aan de kinderen gegeven om in de klas of thuis te oefenen. Woorden die qua spelling enige aandacht verdienen heb je in de opmaat of op een ander moment tijdens de schooldag behandeld. Je vestigt de aandacht op één of twee spellingproblemen.
2. De kinderen schrijven de tekst in de klas of thuis minstens één keer over in een oefenschrift of op een oefenblad. Hebben kinderen meer oefening nodig, dan vraag je om de tekst twee- of driemaal over te schrijven en zo mogelijk na elke kopieerbeurt te laten controleren door iemand anders (leerkracht, ouder, ander kind).
3. Op de dag dat het dictee zal gegeven worden, leest één kind de tekst, of je verdeelt de tekst in leesbeurten voor verschillende kinderen.
4. De kinderen krijgen een blad en schrijven bovenaan hun naam en de datum.
5. Je leest zelf de hele tekst voor.
6. Je leest de eerste zin voor.
7. Je dicteert een kort gedeelte van de zin, de kinderen noteren.
8. Je dicteert het vervolg van de zin (of een deel ervan) en de kinderen noteren.
9. Je herhaalt de volledige zin.
10. Je leest de volgende zin, dicteert ze daarna per onderdeel en herhaalt de zin. Dit doe je ook voor de volgende zinnen.

11. Je herhaalt de volledige tekst.

12. De kinderen krijgen even tijd om hun tekst na te lezen.

13. De kinderen geven hun tekst aan een ander kind en krijgen zelf een tekst van iemand anders; ze kijken die tekst na, duiden de fouten aan en schrijven onder het dictee hun naam.

14. Je verzamelt de bladen en kijkt ze na terwijl de kinderen met een volgende opdracht bezig zijn.

15. Vind je een fout die niet aangeduid is, dan laat je het kind dat de tekst gecontroleerd heeft, bij je komen en je geeft uitleg over de spelling van het betreffende woord.

16. Je noteert wie welke fouten gemaakt heeft zodat je later kan zien welke fouten regelmatig terugkeren. Aan de hand daarvan kun je bepalen op welke manier je kunt bijsturen of helpen (remediëren).

Aandachtspunten bij het dicteren:

- Je dicteert elk onderdeel van de zin slechts één keer.
- Je dicteert zoals je een tekst normaliter leest. Bijvoorbeeld: De uitgang -en van woorden in het meervoud lees je als / /; je spreekt de eind-n dus niet uit.
- Je hanteert bij het dicteren een goed tempo.
- Je wacht niet tot iedereen alles genoteerd heeft. Wie niet kan volgen noteert alleen wat hij/zij kán noteren. Het kan dus zijn dat een kind slechts het eerste woord van een zinsdeel noteert en de rest niet. Het tempo aanhouden is belangrijker dan wachten tot iedereen alles opgeschreven heeft. Je maakt de kinderen ook duidelijk dat het niet erg is als ze niet alles kunnen opschrijven; de een is nu eenmaal sneller dan de ander. Als je een goed tempo aanhoudt, zul je merken dat na verloop van tijd de meeste kinderen het tempo aankunnen en erin slagen om alles op te schrijven. Wie echt problemen heeft, kan extra hulp krijgen op een ander moment.

Rekentictees

Je kunt in lessen rekenen ook dictees geven, waarbij je zowel het rekenen als de spelling oefent. Je hebt rekentictees waarin de rekenopgave volledig in de tekst verwerkt is en je hebt rekentictees waarbij je een gedeelte van de opgave of enkele woorden dicteert, gevolgd door een aantal rekenopgaven.

In de voorbeelden hieronder dicteer je de groene tekst. In deze rekentictees schrijven de kinderen de getallen met cijfers. De namen in deze dictees vervang je door namen van kinderen in de klas.

2e klas. Lucas bouwt een toren met 60 Kapplablokjes en legt de blokjes 2 aan 2. Hij wil op dezelfde manier verder bouwen tot de toren dubbel zo hoog is. Hoeveel blokjes heeft hij in totaal nodig? Hoeveel verdiepingen heeft de toren als hij klaar is?

3e klas. Isabel moet van haar mama elke dag 3 bladzijden lezen in een boekje. Na 5 dagen is het boekje uit. Hoeveel bladzijden telt het boekje?
Dit lijkt een gewone vermenigvuldiging, maar de oplossing is in de klas bespreekbaar: het kan een boekje van zowel 13 als 14 of 15 bladzijden zijn.

4e klas. Op de markt kosten de kersen 5 euro de kilo. Michaël vult een zak met kersen en laat hem wegen. De zak weegt anderhalve kilo. Hoeveel moet Michaël betalen?

5e klas. De lerares van de vijfde klas stelt aan de leerlingen voor om naar Technopolis te gaan. De afstand van de school tot Technopolis is 30 km. De leerlingen mogen kiezen op welke manier ze er samen naartoe zullen gaan. Ze moeten eerst uitrekenen hoelang elke verplaatsing duurt. Daarna mogen ze stemmen, maar ze moeten wel rekening houden met de prijs en de impact op het milieu. De meerderheid beslist.

Te voet (gemiddeld 3 km/u) zullen ze uur min. onderweg zijn.

Heen en terugreis = uur min.

Met de fiets (gemiddeld 15 km/u) zullen ze uur min. onderweg zijn.

Heen en terugreis = uur min.

Met de bus (gemiddeld 60 km/u) zullen ze uur min. onderweg zijn.

Heen en terugreis = uur min.

BAS KUNSTLER SCHRIJFT

Met de IR-trein (gemiddeld 90 km/u) zullen ze uur
..... min. onderweg zijn.
Heen en terugreis = uur min.
Op welke manier zal de klas naar Technopolis gaan? Discussie en stemming volgt nadat iedereen de bewerkingen gemaakt heeft.

5e klas. Sandro Botticelli maakte het schilderij *La Primavera* (De lente)

Jaartallen: Sandro Botticelli leefde van tot

Hoe oud is hij geworden?

In welk jaar heeft hij *La Primavera* geschilderd?

Hoe oud was hij toen?

Hoe lang is dat geleden?

6e klas. Rekendictee *Zonsverduistering*. De gediceerde woorden staan in het groen. Op vrijdag 20 maart 2015 zal er om 10.35 uur een gedeeltelijke **zonsverduistering** plaatsvinden.

Hoelang duurt het nog tot aan die zonsverduistering vanaf vrijdag 13 maart 2015 om 09.00 uur?

.....dagen uur minuten

De **eclips** begint om 08.27.55 uur en eindigt om 10.45.59.

Hoelang duurt ze?uur minuten seconden.

In 2136 vóór **Christus** had er een zonsverduistering plaats in **China**. Hoe lang is dat geleden? jaar

In 1674 vond er een zonsverduistering plaats in **Java**. Hoe lang is dat geleden? jaar

In 477 vóór Christus was er volgens **Herodotus** een zonsverduistering te zien in Sparta. Hoelang is dit geleden? jaar.

Op 8 juli 1842 zag Albert Stifter een zonsverduistering in Wenen.

Hoelang is dat op 8 juli 2015 geleden? jaar.

Op 28 september 2015 zal er een **totale maansverduistering** te zien zijn.

Hoelang duurt het nog (vanaf 13.03.2015 - deze dag niet meetellen) tot deze **maaneclips** te zien is? dagen.

Dit rekendictee vind je op internet met de illustraties zoals het in de klas werd gepresenteerd:

<https://www.cielen.eu/rekendictee-zonsverduistering-2015-03-15-238.pdf>.

5e of 6e klas. Een rekendictee dat tegelijk een toepassing is op de vorming van het voltooid deelwoord, de spelling én de woordontleding. Schrijf de laatste letter van het voltooid deelwoord van de werkwoorden *rekenen, vegen, wachten, bedenken, versieren, lezen en verliezen*. Vervang die letter door het getal dat overeenkomt met de plaats van de letter in het alfabet. Vermenigvuldig al die

getallen met elkaar. Schrijf de oplossing niet in cijfers maar in woorden. Hoeveel woorden heb je daarvoor nodig? Wat voor woorden zijn dit?

Het dicteertempo

Je dicteertempo is zo snel dat de ijverigste leerlingen je tempo kunnen volgen. De tragere kinderen hoeven dan niet alles op te schrijven, maar is dit niet frustrerend voor die kinderen?

Dit hangt af van je omgang met die tragere leerlingen. Als je hen op een positieve manier aanpakt en steeds aanmoedigt om zo veel mogelijk te noteren, slagen ze er na verloop van tijd wel in om alles of bijna alles op te schrijven wat je dicteert. Je geeft dus sowieso nooit punten op een dictee en je laat kinderen achteraf nooit woorden opnieuw schrijven, want dat is een vorm van straf, en je mag nooit straf geven voor iets wat een kind niet kan. Bedenk ook dat spelling altijd een conventie is en dus véél minder belangrijk dan het lijkt. Toch moet elke fout gecorrigeerd worden vóór je het kind de tekst teruggeeft en laat lezen, want je laat een kind nooit een tekst lezen waarin spel-, taal- of grammaticale fouten voorkomen.

Maar je laat kinderen de teksten van andere kinderen nalezen vóórdat je deze als leerkracht hebt nagelezen en gecorrigeerd? Ja, want dit hoort bij het leerproces. Zelf schrijven is een creatieve activiteit, nalezen (controleren op spelling) is een beschouwende activiteit. Beide zijn nodig, maar de beschouwende activiteit komt steeds ná de actieve. Na dit dubbele proces van creativiteit en beschouwing is het aan de leerkracht: zij/hij beoordeelt en corrigeert en pas daarna komt de tekst beschikbaar om te lezen of voor te lezen.

Bij het dicteren van woordenreeksen kun je kinderen die moeite hebben om het dicteertempo te volgen, helpen door de woorden in een verhaaltje te gieten. Je bent bijvoorbeeld in een opstel het woord vakantie tegengekomen en je hebt gemerkt dat het kind er problemen mee had om dit woord te spellen, dan kun je enkele dagen later een woordenreeks dicteren waarin gelijkaardige woorden voorkomen.

Bijvoorbeeld de nu volgende reeks waarin ook twee woorden voorkomen met afwijkende spelling. Dankzij de woorden met afwijkende spelling hebben de kinderen meer aandacht voor het behandelde spellingprobleem:

BAS KUNSTLER SCHRIJFT

politie
directie
vakantie
versie
spatie
passie
pollutie
fictie

Je kunt deze reeks op de volgende manier dicteren, waarbij je vooraf aankondigt dat de kinderen alleen de woorden moeten noteren die op de klank /ie/ eindigen of de woorden noteren die tweemaal na elkaar worden gezegd. Je mag ook altijd enkele woorden aan de reeks toevoegen die niet voorbereid werden en niet in de reeks thuishoren. De woorden op -ie waar het in dit dictee om te doen is, staan hieronder in het rood; de woorden die niet tot die reeks behoren en die je toch dicteert, staan in het blauw.

Tijdens de **kerstvakantie** (korte pauze of tweemaal het woord *kerstvakantie* zeggen) stookte papa de **houtkachel** (korte pauze of tweemaal het woord *houtkachel*) met zoveel **passie** (korte pauze of tweemaal het woord *passie*) dat hij een enorme **pollutie** (korte pauze of ...) veroorzaakte. De burens riepen de **politie** (korte pauze of ...) erbij. Die zei dat de **luchtvervuiling** (korte pauze of ...) door de houtkachel geen **fictie** (korte pauze of ...) was en schreef **vlijtig** (korte pauze of ...) op wat er gebeurd was, waarbij hij tussen de woorden een veel te grote **spatie** (korte pauze of ...) liet. Hij noteerde de **versie** (korte pauze of ...) van de burens en de versie van mijn papa. Toen hij klaar was bracht hij zijn verslag naar de **directie** (korte pauze of ...) van het **politiebureau** (korte pauze of ...).

Dankzij het verhaaltje en de korte pauzes (of de herhaling van de woorden) krijgen trage kinderen toch de gelegenheid om het dictee te volgen en hoeven de andere kinderen niet te wachten.

Mogen kinderen tijdens een dictee afkijken of spieken?

Natuurlijk mogen ze dat, want ook hiermee leren ze hoe ze moeten spellen. Als je tijdens het dicteren noteert wie spiekt, weet je meteen welke leerling je op een ander moment extra oefeningen en uitleg moet geven of van wie je moet verlangen dat hij/zij het dictee beter voorbereidt.

Dictee is dan ook een sociale activiteit en niet een strikt individuele opdracht. Elkaar helpen is de boodschap zodat zo veel mogelijk kinderen een foutloos dictee maken.

Kort na de oprichting van de school Rinkrank kreeg ik een vierde klas die samengesteld was uit kinderen afkomstig van verschillende reguliere scholen. Bij het eerste dictee verschenen er prompt grote kaften (mappen) op tafel die zo gezet werden dat niemand kon afkijken van een ander. Ieder zat verstopt achter zijn eigen kافت. De kinderen waren stomverbaasd toen ik vroeg om de kaften te verwijderen en reageerden: 'Maar dan kunnen ze afkijken!' Mijn reactie: 'Dat is ook de bedoeling. Jullie moeten elkaar helpen. Dat is een plicht. Kijk dus maar bij elkaar en als je bij je buur een fout ziet, verbeter ze dan.'

Na het dictee

Je kijkt de teksten of woordenreeksen na en je noteert de fouten. Aan de hand van de fouten kun je na enkele dictees zien of een kind een specifiek probleem heeft en bijvoorbeeld worstelt met hoe je de lange klank in een open lettergreep weergeeft of met de verdubbeling van de medeklinker na een korte klinker. Met dit gegeven kun je dan aan het werk met het kind. Weet het kind wat een klinker is en wat een medeklinker is? Kent het kind het verschil tussen een korte en een lange klank? Weet het wat een open lettergreep en wat een gesloten lettergreep is?

Het heeft geen zin om foutief gespelde woorden driemaal correct te laten schrijven, want na het dictee is de concentratie weg en lijkt het verplichte overschrijven meer op een straf dan op een hulp. Het dictee dient om te controleren of een kind correct kan spellen en om te onderzoeken hoe het kind best geholpen kan worden als het problemen ondervindt bij het spellen.

Vorbereide en niet-vorbereide dictees

Normaliter laat je alle dictees vorbereiden door de teksten of de woordenrijen of de losse woorden te oefenen. Het dictee zelf is altijd het sluitstuk van de opdracht. Het doel ervan is om een foutloze tekst te schrijven met aandacht voor de regels van de spelling en de vervoeging.

Dictees in aardrijkskundeperiodes laat je ook voorbereiden om de kinderen attent te maken op het correct gebruik van hoofdletters, verbindingsstreepjes, vreemde woorden en geografische namen. Bijvoorbeeld dit dictee uit de 5e klas als illustratie bij de lessen over België en Nederland:

BAARLE-HERTOG

Samen met Baarle-Nassau vormt Baarle-Hertog, dat een Belgische enclave in Nederland is, één woonkern. Baarle-Nassau is Nederlands en Baarle-Hertog is Belgisch. De grens loopt er kriskras door straten en huizen. Om die reden is deze gemeente een curiosum. Vele mensen komen op zondag naar hier. Daardoor is deze gemeente een toeristisch winkelcentrum geworden.

In plantkunde-, dierkunde-, menskunde-, astronomie- en vooral geschiedenisperiodes kun je dictees geven die niet voorbereid zijn. Meestal laten leerkrachten in vrijescholen in zulke periodes lange bordteksten overschrijven. Dit heeft echter geen zin, het is bezigheidstherapie. Veel zinvoller is het om de teksten te dicteren. Deze teksten zijn dan ook minder lang en bevatten alleen datgene dat belangrijk genoeg is om in het periodeschrift of (beter nog) in het portfolio opgenomen te worden. Deze dictees kun je improviseren uitgaande van wat je tijdens de uitleg of tijdens het verhaal opgemerkt hebt bij de leerlingen: wat heeft hen bijzonder geboeid? Maar ook: Wat vind je als leerkracht belangrijk? Een voorbeeld uit de 5e/6e klas.

DE GRIEKSE HELDENTIJD

Terwijl Kreta nog machtig en rijk was, kwamen vreemde volksstammen op het Griekse schiereiland. Het waren de ACHAEËRS. Zij bouwden reusachtige burchten zoals deze van MYCENE en overwonnen Kreta. Het duurde enkele eeuwen voor zij het hele schiereiland bevolkt hadden. Over hun strijd tegen mens en natuur vertellen de vele Griekse heldensagen. Veel sterrenbeelden zijn genoemd naar figuren uit deze verhalen.

Nadat deze tekst gedikteerd is en opgenomen in het schrift of het portfolio wordt hij regelmatig gelezen in de klas (ook na de geschiedenisperiode) gevolgd door korte klasgesprekken. Bij het voorbeeld hierboven kun je na elke lezing wat meer vertellen over de

geografie of de mythen en sagen of de sterrenbeelden, waardoor je steeds dieper op de leerstof ingaat en verbanden met andere vakgebieden legt. Op die manier verdwijnen de teksten niet ongebruikt in het schrift, maar dragen ze bij aan de algemene ontwikkeling van de kinderen. De teksten hoeven dus niet lang te zijn; wat er achteraf met de tekst gebeurt is belangrijker dan de lengte van de tekst.

Lezen van teksten uit periodeschriften of werkbladen kan op de volgende manier:

- Je vraagt om de schriften uit te delen, maar zo dat niemand zijn eigen werk krijgt.
- Je zegt dan bijvoorbeeld: 'Neem blad 8 (of een ander blad)'.
- Je duidt een kind aan om de tekst of een gedeelte (een zin) ervan luidop te lezen. Een ander kind leest de volgende zin, enz. Na het voorlezen stel je een vraag over de inhoud om tot een klasgesprek te komen.
- Je kunt aanvullende vragen stellen over de illustraties, over de verzorging van de tekst, over de spelling enzovoort.

Onvoorbereide dictees zijn in tegenstelling tot de voorbereide dictees niet het eindpunt van een opdracht, maar een aanknopingspunt voor herhaling en verdieping van de leerstof.